

De andre alfabeter og deres betydning

Juncker, Beth

Publication date:
2009

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Juncker, B. (2009). *De andre alfabeter og deres betydning*. Paper præsenteret ved Kunst/læring, oplevelse vs opdragelse?, Skovlunde, Danmark.

Konference KUNST/LÆRING
Oplevelse eller opdragelse?
KDAS Skovlunde
Børneteaterfestival 2009
23.4.09

Beth Juncker
Professor
Danmarks Biblioteksskole

De andre alfabeter - et spørgsmål om ligestilling

Når man bliver bedt om et oplæg, er det herligt bare at slynge en titel ud. Så holder arrangørerne op med at rykke. Og hvorfor ikke: *De andre alfabeter og deres betydning?*

Når tiden er inde og forberedelsen står for døren, ser man fortvivlet på titlen: hvorfor lige den? Hvad drejer konferencen sig egentlig om? Kunst og læring – oplevelse versus opdragelse i en uddannelsessammenhæng. Hjælp!

Jeg er kulturforsker, ikke uddannelsesforsker. Jeg har kultursektoren, dens oplevelses- og udfoldelsesmuligheder og brugere som forskningsfelt – kulturlivet med andre ord, ikke uddannelsessektoren og ikke uddannelseslivet.

Hvad skal jeg dog her, hvor spørgsmålene bl.a. lyder:

- Skal kreativitet læres i folkeskolen?
- Skal kunstneriske arbejdsprocesser og kompetencer indgå i folkeskolens undervisning?
- Hvilke udfordringer og muligheder ser vi i samarbejdet mellem kunstnere og skole?

De to første spørgsmål kan vi umiddelbart svare åbenbart til.

Den 13. marts i år udsendte Undervisningsministeriet nemlig en pressemeddelelse med overskriften *Kreative fag bliver prøvefag som forsøg*. Undervisningsministeren understreger, at de boglige fag allerede er blevet styrket. Nu er turen kommet til de praktiske, de musiske og de kunstneriske fag.

Eleverne har i dag hjemkundskab, sløjd, billedkunst, idræt, håndarbejde og musik, her får de mulighed for blandt andet at bage, høvle og spille fodbold, konstaterer pressemeddelelsen. Det skal de blive ved med. Måske under lidt andre former. Der er nemlig planer om at slå håndarbejde, sløjd og eventuelt billedkunst sammen i et nyt fag, der får titlen: Håndværk og design. Og der er planer om et samarbejde mellem idræt og hjemkundskab om en ny sundhedsprofil – i udskolingen hedder

det. Men – ligegyldigt, hvor meget, der nu kastes sammen under ny sunde, sanselige overskrifter, skal det ikke længere være muligt at pjække, sove, sjove eller sløje sig igennem. Fagene have status. Det får de gennem de faglige udtalelser, der nu skal udarbejdes, når den obligatoriske undervisning i de kreative fag afsluttes og det får de gennem de eksaminer, der skal afslutte valgfagene.

Forsøgene skal stå på i 2 år – fra 2009 til 2011.

I denne periode skal alle elever i hele deres skoleforløb have undervisning i musik og billedkunst – hvis det 2-årige forsøg altså lykkes, får de det.

Det nye håndværk og design skal eleverne møde fra 4. til 7. Klasse og som valgfag i 8. og 9. Klasse.

Sundhedsprofilen som sagt i ”udskolingen”.

De nye prøvefag, understreges det, er et centralt element i regeringens handlingsplan for at styrke de praktiske, musiske og kunstneriske fag. Handlingsplanen skal føre til, at eleverne bliver

endnu bedre til at bruge deres hænder, krop, øjne, ører og smagssans, hedder det.

Handlingsplanen arbejder også med præmieringer: *En ny ordning skal præmiere elevudstillinger, elevkoncerter og anden form for særlig eksponering af elevernes arbejde med de praktiske og musiske fag i folkeskolens undervisning.*

Lige på det her punkt trænger gamle, falmede erindringsbilleder fra en folkeskole i midten af 1950'erne sig på.

En gang om året blev tegne- og gymnastiksal på Østre Skole i Slagelse ryddet. Der blev pyntet og opstillet borde. Årets aktiviteter med blyant, farver og papmaché, nål og tråd, garn og pinde, symaskiner, hammer, søm og træ skulle udstilles. Sliddet belønnes. Flaget gik op, dørene åbnedes og ind vandrede opstemte forældre, søskende og venner til møde med hæklede karklude, lapper med stingtyper, strikkede sokker, bordskånere og skæve skamler og den fynske landsby i miniature og papmaché. ”Hvor er dine håndarbejder?” spurgte min mor. Øjenbrynene gik til vejrs og der krusede sig et svagt smil i den ene mundvige, da jeg let

forlegent pegede på et par nydelige højblå sokker – strikket af min mormor!

Jeg havde svedt og kæmpet med garn og pinde vinteren igennem, ulden blev igen og igen til filt, indtil min mormor kom på besøg og reddede misære – og ære. Til gengæld var der ingen snyd med de fynske landsbyhuse!

Var det mine musiske, kreative, kunstneriske kompetencer, musiklæreren hr. Nies og håndarbejds- og tegnings frøkenene Rømer og Jacobsen kæmpede for at udvikle dengang? Næppe.

Forskellige samfundstyper værdsætter forskellige kompetencer. Folkeskolen har siden sin start skullet sikre grundlaget for dem. I min 50'er barndom var Danmark et industrisamfund, familier var kernefamilier, børneflokkene var fra landbrugssamfundets 10-12 stykker på vej ned mod industrikulturens 2,5. Vi skulle hverken være kreative, innovative og slet ikke selvstændige. Vi skulle kunne lave mad, bage, gøre rent, føre husholdningsregnskaber, strikke, stoppe, sy, vende flipper. Vi skulle kunne læse og kunne vi tegne, synge og spille lidt ville det forøge familielivets værdi.

Drengene skulle kunne bruge deres næver, læse tegninger, brugsanvisninger og kunne udføre dem. Basale kønsrollestyrede praktiske arbejdsfærdigheder, der hverken blev forbundet med musiske, kreative, kunstneriske eller selvstændige kompetencer. Skoleinspektøren havde revselsesret, lærerne magten. Vi lærte udenad. Tabeller, lande, hovedstæder, byer, floder, salmevers. 6. klasse skilte får fra bukke. De få blev boglige og kunne læse videre, de fleste blev praktiske og kunne gå i lære eller tage arbejde.

Det var sidste udkald. I 1960'erne startede den proces, der vendte op og ned på familiemønstre, børneflokkene, kønsroller - og samfundstype. Senmoderniteten var på vej med globalisering, aftraditionisering, medialisering, teknologisering, kapitalisering, æstetisering og individualisering. Folkeskolen har været under pres lige siden. I dag er industrikulturen kommet på museum. Vi kører ikke længere ned til Norge og op til Italien, vi slår GPS'en til og havner sikkert i Nakskov! Videns- og oplevelsessamfundet kræver nye kompetencer: Nu hedder det kreativitet, innovation, selvstændighed, evne til at håndtere og designe viden og

oplevelse, evner til at samarbejde på tværs af grænser og kulturer.
En ny type arbejdskraft er påkrævet.

Det er den undervisningsministeriet lægger handlingsplan for.
Med hvilke argumenter?

*De praktiske, musiske og kunstneriske fag er alle vigtige
dannelsesfag, der blandt meget andet giver eleverne en særlig
indsigt i dansk og international kultur, siger pressemeddelelsen.
Det er dannelsesfag, der udvikler elevernes kulturelle forståelse,
motoriske evner og øje for detaljen, siger Bertel Haarder*

Her kan vi så gribe tilbage til de tre spørgsmål:

- Skal kreativitet læres i folkeskolen?
- Skal kunstneriske arbejdsprocesser og kompetencer indgå i folkeskolens undervisning?
- Hvilke udfordringer og muligheder ser vi i samarbejdet mellem kunstnere og skole?

Svarene afhænger nemlig af, hvilke dannelsesbegreber, vi taler om: uddannelsessektorens eller kultursektorens?

Folkeskolen har jo mere eller mindre fra sin start i 1814 været omfattet af det klassisk-humanistiske dannelsesbegreb. Det er et individcentreret begreb, der forbinder intellekt, krop og kultur efter devisen 'en sund sjæl i et sundt legeme'. Forestillingerne om det sunde har skiftet op gennem historien. De udgaver, der har præget udviklingen af den danske folkeskole frem gennem det 19. Og 20. århundrede, har haft rødder i oplysningstiden, hvor de praktiske og kulturelle dimensioner primært har skullet støtte og styrke udviklingen af kognitiv, sproglig intelligens – det boglige. Her har indsigt i og forståelse for været kodeord i relation til de musiske fag. Ikke bemestring, ikke beherskelse. Som Bertel Haarder udtrykker det:

"Vi har allerede styrket de boglige fag. Nu er turen kommet til de praktiske, musiske og kunstneriske fag, som er mindst lige så vigtige."

I en uddannelsesmæssig sammenhæng har de såkaldt kunstneriske fag netop været dannelsesfag. Folkeskolen lagde grunden for indsigt og forståelse, gymnasieskolen byggede videre på den, de universitære uddannelser – i dansk, i musik, i kunsthistorie - førte indsigt og forståelse til sit højeste niveau. Indgangen til dette system er eksamenskarakterer. Her er aldrig blevet uddannet kunstnere. Her er blevet uddannet seminarielærere, gymnasielærere og forskere med viden om og indsigt i teorier, analyseformer, genrer, perioder, strømninger, historie, idé- og formudviklinger – og pædagogik. Dannelses-, undervisnings- og formidlingsgrundlag og med ansvar for udvikling og uddannelse af fremtidens undervisningsgrundlag og arbejdskraft på feltet

Uddannelsen af kunstnere, derimod, knytter sig til kultursektoren – konservatorier, kunstakademier, billedskoler, teaterskoler, i dag også film- og forfatterskoler. Kultursektoren og dens kunstneriske uddannelser har rødder i æstetikken – i de sensitive veje til viden, erkendelse og erfaring. Her drejer det sig ikke om eksaminer eller karaktergennemsnit, men om optagelsesprøver og talent. Her er fagene ikke dannelsesfag. De er praktisk, formgivende kunstneriske fag. Viden om er ingen hindring, men det afgørende

er, hvad du kan og vil kunne føre det til med dem. Her hersker andre, sensitive alfabetter – formernes, farvernes, klangenes, rummenes, bevægelsernes, mimikkens, gestikkens og selvfølgelig sprogets alfabetter. Alt, hvad der inddrages, står som redskaber, byggesten, grundlag og dermed også grundlag for fornyelser, forandringer. Her spiller mesterlære, masterclasses og øvelser stadig en hovedrolle. Her støbes kulturlivets centrale agenter – komponister, musikere, sangere, malere, billedhuggere, dramatikere, scenografer, skuespillere, forfattere, koreografer, dansere, filminstruktører, tonemestre, klippere osv. De står bag og for, de udstillinger, installationer, koncert-, teater-, film-, opera-, danseoplevelser, vi som kulturbrugere kan møde på kulturlivets arenaer: spillesteder, koncertsale, teatre, operaer, biografteatre. Alt er er uddannet og skabt for at berige nu'et - den time eller to, de æstetiske oplevelser varer, for at løfte, bevæge, provokere, engagere eller forløse os som mennesker – og dermed berige vores hverdage og vores egne evner til at feste, fortælle, sørge, leve. Hvad der åbnes mulighed for her, er ikke dannelse i form af kulturel indsigt og intellektuel forståelse, det er æstetisk oplevelse og æstetisk erfaring.

Kulturlivet retter sig hverken mod uddannelses- eller arbejdsliv. Det retter sig mod os som mennesker. Målet er at berige vore personlige liv, give os redskaber og stof til at skabe godt samvær, så vi kan feste, danse, lege, synge, le, lytte, give os oplevelser, der åbner for latter, gru, grin, gråd, glæde, sorg og spænding, oplevelser, der giver os mulighed for at se dø den, livet, terroren, skilsmissen, angsten, tabet, lykken – alt det bedste og det værste - i øjnene. Uden at vi sætter livet på spil vel at mærke.

Det er den store pointe ved kulturlivet. Alt foregår på æstetiske betingelser. Derfor kan vi stå ansigt til ansigt med ekstrem glæde, ekstrem sorg, ekstrem fare – uden at dø af det.

Ikke alle fra de kunstneriske uddannelser ender som solister og stjerner. De fleste indtager mindre fremtrædende roller og kombinerer derfor deres kunstart med pædagogikken. En del af dem står bag de udfoldelsesmuligheder, kulturlivet åbner for os – som de professionelle musikpædagoger, kunstpædagoger, dramapædagoger, der støtter og hjælper os, når vi i en sen eller tidlig alder får lyst til at kaste os ud i akvareller, saxofoner eller korsang.

Kulturlivet er med andre ord en autotelisk kultur. Det er vores lyst og interesser, der er styrende, det er vores deltagelse som oplevere eller udøvere, der er både mening og mål.

Uddannelseslivet er en instrumentel kultur, der skal sikre udvikling af den viden og de faglige kompetencer, samfundet og arbejdsmarkedet bredt betragtet har behov for.

Så når der spørges.

- Hvilke udfordringer og muligheder ser vi i samarbejdet mellem kunstnere og skole?

Så må vi gøre os klart, at her står vi overfor en ambivalens, der ikke umiddelbart lader sig opløse. Her støder to forskellige kulturbegreber, to forskellige kulturer, to forskellige veje til viden, indsigt og erkendelse, forskellige alfabeter og mindst to forskellige typer af arbejdsprocesser sammen.

Dermed placerer vi både kunstnere og lærere i et vejkryds, der ikke er ganske let at håndtere. Vi beder to væsentlige, men vidt forskellige kulturer om at samarbejde – men om hvad? Hvorfor? På hvis betingelser? Hvem har magten? Skal lærere blive

kunstnere og kunstnere lærere? Vi står i en helt anden type samfund med behov for nye pædagogiske og didaktiske processer, der kan dyrke og styrke de nye sæt af kreative og innovative kompetencer, der efterspørges. Nye pædagogiske processer, der hvis de skal give mening skal omfatte og nytænke alle skolens fag – dansk, matematik, musik, fysik, billedkunst, kristendom, engelsk, tysk ...

Alligevel er det som om, vi slår autopiloten til og stadig tror, vi kan slå 7 fluer med et smæk. Først styrker vi de boglige fag, så styrker vi de andre. Vi har ikke tidligere haft den store respekt for de musiske fag i vore grunduddannelser. En time med lidt sang, musik, idræt eller billedkunst hist og pist med de lærerkræfter, der nu var for hånden. Nu har vi brug for de kreative formtænkende og formskabende kompetencer, de andre alfabeter - så ind i institutionerne med kunst, kunstnere og kulturoplevelser.

At kunstnere leverer kunstneriske oplevelser, der kan bruges som undervisningsmateriale i skolerne er jo ikke nyt.

At de kommer med litterære, billedskabende, musikalske workshop ind i mellem er det heller ikke.

At skolerne betaler for de kunstneriske oplevelser og dermed bidrager til at opretholde kunstnerisk produktion er heller ikke nyt.

Det har heller ikke meget med samarbejde at gøre.

Når vi henter en disciplin/ en oplevelse fra kultursektoren ind i uddannelsessektoren har det konsekvenser.

- Den mister sit eget mål
- Den mister sit eget rum
- Den mister sine egne oplevelsesbetingelser
- Den mister sine egne arbejds- og udfoldelsesbetingelser
- Den bliver del af undervisningsgrundlaget
- Den skal bidrage til at udvikle faglige kompetencer
- Det centrale bliver indsigt i og viden om, den kritisk, form- og indholdsanalyserende tilgang

Bliver de kunstneriske discipliner til skolefag, er de med andre ord ikke længere kunstneriske discipliner, så er de dannelsesfag, styret af folkeskolelov, betænkninger, studieplaner, pensumlister

og kompetencekrav. Hvis vel at mærke folkeskolens nuværende struktur og formål fastholdes.

Her har vi pressemeddelelsens egentlige akilleshæl. Den nævner intet om en opbrydning af folkeskolens struktur, den nævner intet om nye samarbejdstyper på tværs og den nævner slet, slet intet om det timetal, de nye prøvefag får tildelt og de sammenhængende arbejdsforløb, de har brug for, hvis præmieringer af elevkoncerter, elevforestillinger, elevudstillinger overhovedet skal kunne komme på tale.

Til gengæld prøver den at rokke ved en hellig folkeskolegrundsten! Den sætter sig nemlig for at undersøge:

- Muligheden for at uddannelse og efteruddannelse af musiklærere til folkeskolen kan gennemføres i samarbejde med musikkonservatorierne samt at konservatorieuddannede lærere kan undervise i folkeskolen
- Muligheden for, at undervisere fra håndværksmæssige uddannelser samt undervisere, der tilknyttet andre formidlings- og uddannelsesinstitutioner, kan undervise i folkeskolen

Skal vi ikke håbe, undersøgelserne bliver positive. Det er nemlig hele forudsætningen både for samarbejde og for kvaliteten af de nye sensitive undervisningsveje.

Skal samarbejdet mellem de boglige og de musiske give mening, skal sammenhængen mellem alle folkeskolens fag nytænkes og der skal formuleres en faglig platform, hvor de sensitive og de kognitive veje til viden, indsigt og erkendelse kan krydse klinger og udvikle helt nye pædagogiske muligheder.

Hvis skole og undervisning skal beriges, så er det jo ikke kunstneriske oplevelser som indhold, der er brug for. Så er det kunstneriske arbejdsprocesser, sensitive erkendelsesveje, andre måder at gribe stof, opgaver og problemstillinger an på.

Så handler det om undervisningsforløb, hvor verden udforskes på andre måder og med helt andre ekspressive alfabeter. Toner, klange, rytmer, former, farver, flader, bevægelser, sprog.

Så handler det frem for alt om faglig ligestilling, om at få de andre veje til viden og erkendelse gjort til en del af skolens samlede

arbejdsform, om at ligestille de analytiske og de musiske fag og deres arbejdsprocesser.

Sker det vil vi kunne frem til en folkeskole, vi længe har drømt om.

Der er jo ingen tvivl om, at begge de ministre, der udtaler sig i pressemeddelelsen, ved, at folkeskolen skal skabe grundlag for nye sæt af kreative kompetencer, hvis vi frem over skal kunne hævde os i den internationale konkurrence. Spørgsmålet er, om de erkender, hvor radikale forandringer, der skal til, hvis det skal lykkes? Står vi med disse forsøg overfor den revolution af danske folkeskole, der er påkrævet? Vi kan håbe det! I hvert fald står vi afslutningsvis med svaret på det 2. Spørgsmål:

- Skal kunstneriske arbejdsprocesser og kompetencer indgå i folkeskolens undervisning?

Ja, hvis vi gennemfører omstrukturering og ligestilling, så kan kunstneriske arbejdsprocesser og kompetencer indgå i folkeskolens undervisning.

Men – hvor meget de end indgår, vil denne undervisning aldrig kunne erstatte børns og unges ret til et offentligt tilgængeligt kulturliv på kulturlivspræmisser.

Tak!